

Motivace

1. Úvod

Následující text bych pomyslně rozdělil na dvě části. A to sice na část zaměřenou na výklad samotného pojmu motivace (oddíly 2-3) a část empirickou (oddíly 4-5), ve které se nachází samotná praxe ve vedení dětského oddílu.

Výkladová část obsahuje množství definic a pojmů a tvoří tím prostředí pro část empirickou. Od tohoto faktu se odvíjí i jazyková stránka textu.

1.1. Co je motivace?

Motiv je předpokládaná příčina jednání, jeho vnitřní psychologický důvod, vysvětlující proč se jedinec chová tak, aby něčeho dosáhl.

Motivace je psychický proces vedoucí k energetizaci organismu, k jeho uvedení do pohybu. Motivace usměrňuje naše chování a jednání pro dosažení určitého cíle. Vyjadřuje souhrn všech skutečností – radost, zvědavost, pozitivní pocity, radostné očekávání, které podporují nebo tlumí jedince, aby něco konal nebo nekonal. Zároveň by se dala definovat jako tendence jedince být aktivní, a to výběrovým a organizovaným způsobem, komplex psychických vlastností podněcující, vzbuzující, udržující a zaměřující chování.

2. Význam motivace

Zcela jistě se nejedná pouze o motivaci dětí, ale hlavně i samotných vedoucích, neboť chuť a nadšení vedoucích jistě velmi úzce souvisí s výslednou náladou dětí a jejich chutí něco dělat (nudní vedoucí = unuděné, neaktivní děti).

Motivace v dětském oddíle je nutnou součástí pro jakýkoliv zamýšlený program a jeho efektivitu (aby hra děti opravdu bavila; aby se dozvěděly co nejvíce informací atp.).

- je příčinou pohybu (člověk se rozhodne něco dělat)
- je důsledkem změn ve stavu organismu (fyzické i psychické – nemoci, emoce a další)
- je určující při záměrném chování (chuť/nechuť k činnostem)
- je výkladem souvislostí duševního života (veselý člověk -> snazší motivace pro veselé věci)
- dává směr rozhodování v situacích volby

3. Činitelé motivace

Je nutno mít na paměti, že každý člověk je jiný, samostatná individualita a zároveň je třeba myslet na to, že existuje mnoho faktorů ovlivňujících motivaci jedinců, a to rozhodně ne vždy se stejným efektem.

Existují činitelé motivace vnitřní a vnější. Rozdíl mezi vnitřní a vnější motivací je třeba chápat jako relativní. Působí obojí a obojí můžeme využívat. Je třeba zdůrazňovat jedny nebo druhé aspekty motivace podle situace, věku a vyspělosti dětí.

3.1. Vnitřní činitelé motivace

Vysoce individuální, směrodatné prvky pro chování člověka, se kterými vedoucí musí u dětí počítat a snažit se je pochopit a tudíž se v dalším motivování vydávat směrem s ohledem na tyto činitele.

- **potřeby**
 - nižší potřeby = biologické (spánek, vylučování, rozmnožování, potrava...)
 - vyšší potřeby = psychické, sociální (vnímání krásy, sebeuplatnění, kontakt s druhými, potřeba soutěžit, komunikovat...)
(př. Tomík chodí na louku nad táborem každé ráno, *protože mu východ slunce nad lesem přináší pocit krásy = motiv*)
- **návyky**

Návyk může být

 - všeobecně: vztah, poměr člověka k něčemu, vzniklý častým opakováním (zvyk)
 - v psychologii: opakováním získaný sklon k vykonávání jisté činnosti (př. Honzík chodí každý den po obědě spát, *protože je na to zvyklý.*)
- **zájmy**

Soustředěné déle trvající zaměření lidí na uspokojování určitých potřeb. Uspokojení zájmu by mělo následovat až po zabezpečení potřeb základních.

Významnou roli ve vzbuzení a udržení zájmu mají schopnosti jedince. Zájmy aktivizují člověka a dávají mu pocit tvůrčího uspokojení a rozvíjejí schopnosti a osobnost jedince.

Uspokojování zájmu je trvalé, a protože jsou neuspokojitelné, s každým dílčím uspokojením motivační síla zájmu narůstá.

Někdy vzniká zájem např. tak že se jedinec činností z počátku zabývá, jelikož si to přejí rodiče, ale později, pokud je v činnosti dobrý, se z činnosti stává zájem. Druhy zájmů: politické, sportovní, ekonomické, kulturní, technické, atd.
(př. Matěj je sportovec. Má rád sportovní hry, *protože má talent na sport. Rád překonává ostatní i sama sebe.* Vede ho to ke zvýšené aktivitě při takovém programu)
- **postoje**

Samotný postoj je v podstatě sklon reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama. Postoje jsou součástí osobnosti, souvisí s chápáním, myšlením a citěním. Postoje jsou hodnotící, indikují pocity ve vztahu k určité záležitosti.

Postoje jsou poměrně trvalá zaměření, která si jedinci vytvářejí vůči různým předmětům a otázkám, s nimiž se v průběhu svého života setkávají, a které verbálně vyjadřují jako názory.

Postoje obsahují prvky hodnocení a přesvědčení zároveň s rozdílnými stupni věcného poznání a většinou vycházejí z hodnotové soustavy člověka. Jsou získávány v průběhu života a to vzděláváním a sociálními vlivy jako např. sociální kontakty, zvyšováním skupinové soudržnosti.

Dále jsou děleny dle různých kritérií:

- citové, poznávací
- kladné, záporné
- verbální, neverbální
- skryté, zjevné
- silné, slabé
- soudržné, nesoudržné
- vědomé, nevědomé
- individuální, skupinové
- stálé, proměnlivé

Změna postoje závisí na tom, od koho informace pocházejí, na obsahu sdělení, způsobu podání informací a na tom, komu je informace určena. (př. Stefan nemá rád, když někdo mlátí lžící o ešus, *protože je to podle něj hloupé*. Tudíž to nebude dělat.)

- **vztahy**

Rozlišujeme vztahy

- společenské
- vztahy osobní, mezilidské

Mezilidské vztahy jsou tou oblastí společenských vztahů, v níž vystupuje do popředí vztah člověka k člověku, na rozdíl od společenských vztahů v širším slova smyslu, pro které jsou charakteristické vztahy mezi malými a velkými skupinami, národy apod. Mezilidský vztah představuje mezičlánek od jedince ke společnosti.

Ve své úplné podobě pojem vztahy zahrnuje poznávání druhých lidí a sama sebe v síti sociálních vztahů, komunikací mezi členy lidské společnosti, vzájemné působení prostřednictvím vykonávaných činností.

Vzájemné mezilidské vztahy umožňují jedinci "dívat se sám na sebe očima sociálního partnera". Kritériem jeho úspěchu je mu srovnávání, prověřování trvalosti a stálosti jeho místa v různých vztazích. (př. Majda dlouho kamarádí s Kubíkem, *protože si vždy rozuměli, hlavně při mytí nádobí*. Vede je to k dalším společným aktivitám.)

- **hodnoty, hodnotová orientace**

Hodnoty jsou určité vlastnosti předmětů a jevů nebo událostí, které si vybíráme, podle výběru pak upravujeme své chování.

(hodnotami se zabývá axiologie)

Druhy hodnot:

- sociálně morální (přátelství, láska)
- poznávací a tvůrčí (vzdělání, zájmy a sport)
- materiální hodnoty (majetek, vybavení, jídlo atd.)

Podle Carla Ransoma Rogerse 2 druhy:

- operativní (spjaty s biologickými potřebami člověka, jejich dosahování je spojeno s příjemnými pocity, vyjadřují "moudrost těla" - jídlo, auto, byt)
- objektivní (jsou naučené sociálním prostředím, na cestě k jejich dosažení prožíváme něco nepříjemného - vzdělání, výsledky v práci nebo ve sportu)

U kulturních lidí procentuálně převažují objektivní hodnoty.

Nejjednodušší dělení - duchovní a materiální hodnoty

(př. *Anička má ráda svou kamarádku*, proto s ní klidně půjde na běhací hru, přestože sama nepříliš ráda běhá.)

- **aspirace**

Aspirací se má na mysli směřování k dosažení určitých cílů a plánů.

Zároveň kvalita a úroveň citů, požadavků, které si člověk sám vytyčuje a o jejichž uskutečnění usiluje. Souvisí zejména s výkonností a sebevědomím člověka, závisí na dřívějších zkušenostech, úspěchu či neúspěchu. Prožívání úspěchu aspirace zvyšuje, naopak prožívání neúspěchu úroveň aspirace snižuje.

(př. Kačenka chce být bioložkou, proto *se na táborech pilně věnuje studiu rostlin*. To, že zvládla poznávací zkoušku z rostlin, v ní vzbudilo další zájem o toto téma.)

3.1.1. Rysy osobnosti

Rysy osobnosti by se daly vnímat jako shrnutí výše zmíněných vnitřních činitelů motivace.

Je to povahová vlastnost, která se projevuje určitým způsobem jednání, chování, prožívání.

Je příznačná pro určitého člověka (odlišuje ho od jiných lidí) a je poměrně stálá. Vše vychází z temperamentu (je určen převážně biologicky a projevuje se způsobem citového reagování) a charakteru (ovlivněn převážně společností, má morální význam)

- družnost - uzavřenost (extroverze - introverze)
- sklon vést - podřizovat se (dominance - submise)
- odolnost k zátěži, dobré zvládnutí ztížených podmínek a vysokých požadavků - nízká odolnost (stabilita - labilita)
- vytrvalost - její nedostatek
- kladný - záporný vztah k lidem (afiliace - hostilita) vzájemná pomoc - nepřátelství, „taktnost - netaktnost“, sociální inteligence a její nedostatek

- svědomitost, odpovědnost - neodpovědnost
- sebedůvěra - sebezpochybnost
- živost citových projevů vysoká - nízká
- ovládnutí cit. projevů silné – slabé

3.2. Vnější činitelé

Vnější motivací se rozumí motivy zprostředkované jinou osobou.

- pobídky
V podstatě se jedná o odměny a tresty.
- cíle
 - blízké (testy ve škole,...)
 - střední (dokončení studia,...)
 - vzdálené (založení rodiny,...)Souvisí se životními hodnotami (partner, vlivné postavení, dostatečné zázemí)

4. Vedoucí a jejich motivace

Vedoucí jsou lidé dospělí; dobrovolníci, tzn., že motivací by jim mělo být uspokojení z práce, potřebují výzvy svým schopnostem. Hledání toho, co je v nás tím nejlepším, je pouze první část cesty, my potřebujeme znát cíl.

Zásady motivace:

Každý je motivovatelný (člověk je nejsoutěživější tvor na světě)

- Každý chce být lepší
- Každý na něco slyší
- Každý chce někam dojít
- Zpětná vazba (za chování, pochvala, trest, shrnutí nového...účinnější je co?)
- Vytváření cílů (kam chceme dojít?)

Co je potřeba si uvědomit?

Budeme-li jednat s člověkem podle toho, jaký je, zůstane tím, jaký je.

Budeme-li jednat s člověkem podle toho, jaký by mohl být, máme naději, že se někam (snaha je aby k lepšímu) posune.

Vycházíme z představy, že každý chce být lepší, což znamená motivaci k práci s dětmi (hodně se díky tomu naučí, děti jsou zvědavé atd.). Smyslem mé práce je to, aby se i děti něco nového naučily, aby došlo k nárůstu jejich vědomostí, dovedností...

Když přijedou rodiče a dítě radostně sděluje, že už zná nějaké další uzly, pozná bezpečně stromy, jedovaté rostliny od léčivých – to mě motivuje, baví, vidím posun, radost dětí, že něco umí. Kromě toho jsou soutěživé, rozvoj jejich fyzické kondice, opustíme velkoměsto a vracíme se k přírodě, která hodně trpí a kterou máme rádi, pomáháme v dětech formovat kvalitní hodnoty.

4.1. Osoba vedoucího a kolektiv vedení

Vedoucí musí být schopen naslouchat ostatním (vedoucím i dětem) s cílem porozumět spíše nežli jen hodnotit a vyvracet. Zároveň si musí být vědom své odpovědnosti za komunikaci lidí ve skupině vedoucích, být citlivý k nevyjádřeným pocitům, udržovat diskusi v chodu, mít schopnost sumarizovat. Nesouhlas by měl vést k inovaci, nejen k roztrpčení, kritika má tendenci omezovat tvořivost, to znamená schopnost vedoucího hodnotit výkony bez omezování tvořivosti. Schopnost reagovat na inspirace – nejen slepě prosazovat své návrhy.

Vedoucí by měl vzbuzovat nadšení, být ostatním příkladem, dávat druhým (jak dětem, tak vedoucím) najevo důvěru, vnímat, co druhí potřebují, a zároveň by jeho intelekt měl odpovídat jeho postavení v rámci vedení. Měl by dokázat věcně tlumit konflikty nebo jim předcházet... Opravdu dobrí vedoucí tvoří dobrý, sehraný, kolektiv vedení a to z velké míry díky schopnostem komunikace.

5. Základní způsob motivování dětí

Děti jsou různé osobnosti, z různých rodin mají různé, výše zmíněné, činitele motivace. Otázkou tedy je jak se postavit k tomuto faktu?

Řešením může být snaha o vymyšlení co nevhodnějšího programu, kde se uplatní každý a každý bude mít svou roli; nikdo se nebude cítit „mimo“. Hned po příjezdu na tábor je třeba co nejdříve děti poznat, zjistit jací jsou a nejsou, získat přehled o jejich možnostech fyzických i psychických, o jejich dovednostech, zkušenostech atd. Podle nabytých poznatků je třeba upravovat další dění na táboře tak, aby bylo pro všechny děti co nejprínosnější, co nejzajímavější.

5.1. Pozitivní a negativní motivace

K motivování dětí způsobem odměn a trestů je třeba přistupovat s vědomím, že způsob, jakým je s dětmi nakládáno, zůstává v jejich paměti na dlouhou dobu. Stejně jako není dobré neustále jim hrozit zdviženým prstem, není také dobré jim stále cpát do pusy bonbóny. Tohle je zřejmě největší oříšek. Cit pro věc (tzn. schopnost najít tu správnou úroveň, správný poměr, pozitivní a negativní motivace) se zlepšuje člověku s jeho praxí, ale toto zlepšování zpravidla funguje na principu pokus-omyl. Pro začínajícího vedoucího je lepší nechat si poradit od někoho zkušeného, děti nejsou pokusní králíci.

V každé situaci je třeba mít na mysli možné důsledky našeho chování a tudíž nepostupovat unáhleně. Je dobré nechat si čas a naše další kroky promyslet, v případě vážnějších věcí vše probrat, prodiskutovat, s ostatním vedením, neboť názor jednoho člověka nikdy neobsáhne to, co názory deseti lidí, z nichž se poté dá vycházet a lze z nich vytvořit tu „nejschůdnější cestu“.

5.1. Jít příkladem

Jít příkladem je základní předpoklad k úspěšnému motivování dětí. Vedoucí, který porušuje systém pravidel, příkazů a zákazů, které byly stanoveny kruhem vedení (tedy v důsledku i jím samotným) pro správné a vhodné fungování ať už letního tábora či jiné akce pořádané oddílem, si snižuje v očích dětí vlastní vážnost, respekt a úctu.

Stejně tak by neměl zneužívat svých pravomocí, které mu z jeho pozice vedoucího plynou. To znamená, že by například neměl zneužívat systém udělování bodů dětem. Tím se myslí nemístné vyhrožování udělováním negativních bodů, za které dětem hrozí sankce, tresty.

Vedoucí by se měl obecně chovat slušně a umírněně v přítomnosti dětí. Měl by ovládnout svoje chování, co se týče návykových látek (alkohol, tabák atd.), sexuality (byť by se jednalo o vztah mezi vedoucími; je třeba najít, stanovit nejvyšší možnou únosnou míru projevování citů před dětmi). Dále by měl vedoucí ovládat svoje projevování se ohledně jiných kontroverzních otázek, jakými jsou náboženství atd.

Výsledkem nedisciplinovaného chování vedoucího je potom vcelku pochopitelná vzpoura dětí proti jakýmkoliv vůdcovským snahám takového člověka a jeho schopnost dále děti efektivně motivovat rapidně klesá.

6. Závěr

Mezi jeden z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících celkové dojmy, zážitky a celkovou atmosféru letního dětského tábora patří bezpochyby motivace něco dělat. Ať už se jedná o cokoliv. Vedoucí by si měli být vědomi různorodosti dětí, snažit se je motivovat takovým způsobem, aby participace dětí na programu byla co nejefektivnější, nejpřínosnější a nejzábavnější.

Použité zdroje:

Mé díky patří Mgr. Miladě Skalické za odbornou konzultaci.

Především bych chtěl zmínit, že následující prameny byly použity zejména v první části textu.

Následující výčet obsahuje pouze některé odkazy, které jsem byl schopen nalézt v historii prohlížeče.

<http://google.com>

<http://rudolfkohoutek.blog.cz/>

http://szs.tabor.indos.cz/Projekt/projekt/psk/Data/Prezentace_E_Rysy_osobnosti.ppt

<http://web.quick.cz/aalerej/motivace.htm>

http://www.cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=...Guinea-Bissau&detail=1&id_desc=38257

<http://sk.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1vyk>

<http://www.imaturita.cz/maturitni-otazky/zaklady-spolecenskych-ved/socializace-jedince,-komunikace-a-hodnotova-orientace/107/>

<http://cs.wikipedia.org>

<http://www.astride.estranky.cz/stranka/postoje>

<http://psychologie.studentske.cz/2009/07/54-vztahy-mezi-lidmi.html>

http://www.sszdra-karvina.cz/studijni/psy/klicove_pojmy_2ZL.doc

<http://prouzitek.webgarden.cz/vypracovane-otazky-psycholog-ke/otazka-c-24.html>